

що в ній йшлося про журнал, який першим в Італії розглянув перебудову повоєнної Європи з позиції мадзіністського принципу національності і в цьому зв'язку згадував і Україну. Зазначимо, що редактором цього видання був визначний громадсько-політичний діяч і філантроп У м б е р т о Д з а н о т т і - Б ' я н к о , який невдовзі (у 1922 р.) відвідав Україну з місією допомоги голодуючим і залишив записи про це у своєму щоденнику.

Семинар завершився роботою Круглого столу, що проходив під девізом "Мадзінізм між ХХ і ХХІ ст." Змістовна вступна доповідь, виголошена головною — віце-президентом Інституту "Домус мадзініана" проф. Д ж у л ь я н о ю Л і м і т і , — окреслила як здобутки міжнародних досліджень, так і їх перспективи. Закриваючи семінар, Дж. Ліміті підкреслила важливе значення для історичної науки вивчення спадщини Мадзіні, її впливу у світі, відзначивши в цьому зв'язку працю науковців зарубіжних країн, у тому числі України.

На завершення відбулася презентація анналів "Мадзінізм у світі" за 1995 і 1996 рр., опублікованих у Пізі "Домусом мадзініана" при фінансовій підтримці Національної ради по дослідженнях під редакцією Д ж у л ь я н и Л і м і т і та за участю М а р і о д і Н а п о л і , Ф р а н ч е с к о Г у і д и , Дж. М о н с а г р а т і . У виданні широко представлено студії істориків з різних країн і вперше з України — дослідницю розробку М. М. Варварцева "Поширення мадзіністської думки в Україні ХІХ ст.", здійснену переважно на архівних матеріалах.

Необхідно відзначити, що інститут "Домус мадзініана" — ініціатор семінару — є одним з провідних італійських центрів документації й досліджень історії Рісорджименто. Заснований 1952 р., він міститься в будинку, де після повернення з тривалої еміграції жив і помер Джузеппе Мадзіні. Тут функціонують зразково впорядковані спеціалізована бібліотека, архів, меморіальний музей. Від недавнього часу у фондах цієї установи зберігаються й українські матеріали. Інститут здійснює велику публікаторську діяльність: видає свій журнал "Bollettino della Domus mazziniana", монографії в двох серіях — "науковій" і "популярній", матеріали наукових конференцій, присвячених Мадзіні та його послідовникам.

В. М. ГОРОБЕЦЬ (Київ)

Започаткування історичних читань, присвячених пам'яті І. О. Гуржія

У жовтні 1996 р. виповнилося 25 років від дня смерті видатного українського історика, члена-кореспондента Академії наук УРСР, доктора іст. наук, професора, колишнього завідувача відділом та заступника директора Інституту історії АН УРСР Івана Олександровича Гуржія. Вшановуючи пам'ять визначного вченого та організатора науки, науковці Інституту історії України НАН України, викладачі та студенти Черкаського педагогічного університету ім. Богдана Хмельницького, представники інших наукових інституцій, за участю громадськості та державної адміністрації Черкащини 22 листопада 1996 р. в рамках VI Всеукраїнських історичних читань "Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку" провели на батьківщині історика в с. Худяки Черкаського р-ну Черкаської обл. вечір пам'яті І. О. Гуржія, яким започаткували щорічні Гуржівські читання. Рішення про їх проведення було ухвалено 5 жовтня 1995 р. Вченою радою Інституту історії України.

Вечір пам'яті розпочався з виступу завідувача кафедрою історії України Черкаського педагогічного університету, доктора іст. наук А. Ю. Чабана. Він висловив щире подяку землякам вченого, колективу Інституту історії України НАН України, присутнім на зібранні науковцям, викладачам і студентам за те, що вони шанують пам'ять видатного черкащанина, уважно вивчають та плідно розробляють започатковані ним напрями дослідницької роботи.

З привітальним словом до учасників урочистого зібрання звернувся директор Інституту історії України НАН України, академік, доктор іст. наук В. А. С м о л і й. Він детально висвітлив життєвий і творчий шлях І. О. Гуржія, охарактеризував значний науковий доробок ученого, високо оцінив його як одного з провідних організаторів вітчизняної історичної науки 50-х — початку 70-х рр. Зокрема, В. А. Смолій звернув увагу присутніх на надзвичайну цілісність вдачі вченого, його цілеспрямованість, яка дозволила селянському юнакові з бідняцької родини за порівняно короткий час здобути ґрунтовну освіту, стати висококваліфікованим фахівцем, завоювати заслужений авторитет у науковому середовищі не лише в Україні, а й за її межами. На його долю, відзначив далі виступаючий, випали всі труднощі та випробування, які довелося долати країні та її народові в цілому. Відразу ж після завершення навчання в Одеському університеті І. О. Гуржій уже 27 червня 1941 р. відправився на фронт. Пройшовши всю війну, діставши серйозні поранення та контузію, лише у квітні 1945 р. за станом здоров'я був демобілізований і зміг повернутися до мирної праці. А в листопаді того ж року, поправивши трохи підірване війною здоров'я, І. О. Гуржій вступає до аспірантури Інституту історії АН УРСР. Через неповних три роки, в травні 1948 р., успішно захищає кандидатську дисертацію "Повстання турбаївців". Після цього розпочинається наукова робота в Інституті історії, а з нею — поступове сходження до вершин науки. Протягом 50—60-х рр. з-під пера історика виходять численні наукові праці, в тому числі й кілька капітальних монографій: "Повстання селян в Турбаях (1789—1793)", "Розклад феодально-кріпосницької системи в сільському господарстві України першої половини 19 ст.", "Зародження робітничого класу України", "Боротьба селян і робітників України проти феодально-кріпосницького гніту (з 80-х років 18 ст. до 1861 р.", "Розвиток товарного виробництва і торгівлі на Україні (з кінця 18 ст. до 1861 року)", "Україна в системі всеросійського ринку 60—90-х років 19 ст." Водночас Іван Олександрович активно займається освітницькою діяльністю. Під його керівництвом чи за безпосередньою участю як автора виходять у світ численні підручники та посібники для шкіл і вузів республіки.

Значний науковий внесок ученого здобув визнання серед наукових кіл України. У 1954 р. йому присвоюється науковий ступінь доктора іст. наук, через рік — звання Професора, а в листопаді 1958 р. — обрано членом-кореспондентом АН УРСР.

Високо оцінив В. А. Смолій і науково-організаційну діяльність ученого. І. О. Гуржій тривалий час очолював відділ історії феодалізму, а згодом — історіографії та джерелознавства Інституту історії; з 1958 р. і до кінця життя обіймав посаду заступника директора по науковій роботі. Протягом 1963—1968 рр. — виконував обов'язки академіка-секретаря Відділу економіки, історії, філософії та права Президії АН УРСР. Крім того, Іван Олександрович був відповідальним редактором понад 20 монографій та збірників наукових статей, брав участь у роботі редколегій понад 30 видань, у тому числі й "Українського історичного журналу", "Истории СССР", "Науки і суспільства" і т. д.

В цілому, на думку доповідача, І. О. Гуржій вніс помітний вклад у розвиток вітчизняної історичної науки, збагативши її значними науковими досягненнями та започаткувавши нові напрями дослідницької

діяльності. Творчий доробок ученого вимагає серйозного вивчення та переосмислення.

Про роки спільної праці з І. О. Гуржієм в стінах Інституту історії розповів присутнім доктор іст. наук, професор І. М. Кулінич. Він, зокрема, відзначив високу фахову підготовку вченого, його надзвичайну працьовитість, людяність і порядність.

Черкаський краєзнавець Ю. М. Гуржій поділився власними спогадами про родину Івана Олександровича, згадав молоді роки майбутнього вченого. Крім того, від імені жителів села Худяків подякував науковцям, громадськості за увагу до їх славного земляка, у свою чергу запевнивши їх, що на батьківщині історика шанують його світлу пам'ять: одна з вулиць села носить його ім'я; на будинку місцевої школи встановлено меморіальну дошку; у місцевому музеї містяться експонати, що розповідають про життєвий і творчий шлях І. О. Гуржія.

Про роки навчання І. О. Гуржія на історичному факультеті Одеського університету розповіла доцент Черкаського педагогічного університету Ф. А. Палівода. Вона, зокрема, наголосила на тому, що потяг до наукової праці в Івана Олександровича пробудився вже зі студентської лави — в роки навчання в університеті він очолював студентське наукове товариство, опублікував свою першу статтю.

Від імені Черкаської районної держадміністрації виступив її голова О. М. Марченко, який відзначив небуденність акції по вшануванню пам'яті І. О. Гуржія не лише для його земляків — жителів села Худяків, а й громадськості всієї Черкащини. Також він запевнив присутніх, що пам'ять про визначного земляка й надалі буде шануватися на його батьківщині і на прикладі його життя та самовідданої праці виховуватимуться прийдешні покоління черкашан.

Син Івана Олександровича, кандидат іст. наук, старший науковий співробітник Інституту історії України О. І. Гуржій щиро подякував усім за теплі слова про батька, за збереження доброї пам'яті про нього.

Учасники вечора пам'яті І. О. Гуржія, підтримуючи висловлені виступаючими пропозиції, ухвалили рішення про щорічне проведення Гуржіївських читань і публікацію їх матеріалів спеціальними збірниками, а також про запровадження на історичному факультеті Черкаського університету іменної, Гуржіївської, стипендії, яка надаватиметься за відмінні успіхи в навчанні та плідну дослідницьку працю найкращим студентам.